

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus
Närings-, trafik- och miljöcentralen
Centre for Economic Development, Transport and the Environment

Vieraslajit

Mikkelin puutarhayhdistyksen vuosikokous,
19.2.2019

Puhakainen Lauri,
s-posti: lauri.puhakainen@ely-keskus.fi
Puh: 0295 024223

19.2.2019

Esityksen sisältö

§ Yleistä vieraslajeista

§ Vieraslajeihin liittyvää lainsäädäntöä

§ Paikallisesti huomioitavia vieraslajeja ja niiden torjuntaa

§ Mitä jokainen meistä voi tehdä

Mitä ovat vieraslajit?

§ Vieraslaji on luontaisen levinneisyysalueensa ulkopuolelle ihmisen mukana levinnyt laji

- Levitetty tahallisesti (esim. koriste- ja viljelykasvit, riista- ja turkiseläimet)
- Levinnyt tahattomasti, esim. rahdin, kylvösiementen, laivojen painolastiveden yms. mukana

§ Kaikki vieraslajit eivät ole haitallisia. Haitalliset vieraslajit heikentävät alkuperäisiä ekosysteemeitä, aiheuttavat taloudellisia menetyksiä tai ovat vaaraksi ihmisten terveydelle

- Suomessa esiintyy yli 600 vakiintunutta vieraslajia, valtaosin kasveja

Mitä ovat vieraslajit?

- § Vieraslajia ei pidä sotkea tulokaslajiin. Tulokaslajit leviävät ilman ihmistoiminnan apua, esim. ilmaston tai muiden luonnonolosuhteiden muuttuessa
  - Tulokaslajeja löytyy varsinkin hyönteisistä, mutta myös esim. linnuista (kaulushaikara, valkoposkihanhi)
  - kultasakaali leviämässä?
- § Kasvitieteessä osa ”muinaistulokkaista” on vanhoja vieraslajeja; luetaan jo maamme arvokkaaksi lajistoksi
  - Esim. puna-apila, ruusuruoho, harakankello, päivänkakkara, ketoneilikka...
  - Uhanalaisia lajeja: idänkurho, hirvenkello, ahokirkiruoho...

Vieraslajien aiheuttamat haitat

- § Globaalisti toiseksi suurin uhka luonnon monimuotoisuudelle (elinympäristöjen tuhoutuminen suurin)
- § Erityisesti valtamerien saarilla valtavia tuhoja, kun ihmisen mukana on levinnyt mm. rottia, koiria, kissoja, sikoja, näätäeläimiä, käärmeitä...
  - Ruskopuukäärme on hävittänyt Guamilla lähes koko linnuston
  - Hawaii, Uusi-Seelanti, Galapagos-saaret
  - Niilinahven ja Viktorianjärvi: 200 alkuperäistä kalalajia hävinnyt tai häviämässä
- § Uhka ihmisten terveydelle tai taloudelle, esim. hyönteisten mukana leviävät taudit; viljely- ja metsätuholaiset
- § Geneettinen sekoittuminen, kun tulokaslaji risteytyy alkuperäisen lajin kanssa

Vieraslajien aiheuttamat haitat

§ Mantereilla haitat toistaiseksi vähäisempiä, mutta pahenevia.

Haittoja Suomessa:

- Alkuperäisen lajiston syrjäyttäminen ehkä suurin uhka
- Vierasperäiset pienpedot ja lintujen heikentynyt pesimämenestys
- Haitat ihmisten terveydelle, esim. jättiputki
- Potentiaaliset taloudelliset haitat

§ Aasianrunkojäärä, koloradonkuoriainen ym. uhkaavat metsä- ja maataloustuholaiset

§ Pääkaupunkiseudulla kaniinien aiheuttamat vahingot mm. istutuksille ja torjuntakustannukset

Miksi vieraslajit ovat haitallisia?

- § Uudella elinalueella ei ole luontaisia petoja tai loisia, jotka rajoittaisivat populaation kasvua
- § Vieraslajeilla on ominaisuuksia tai sopeumia, joiden takia alkuperäislajisto ei pysty kilpailemaan
- § Täysin uudenlaisen lajin leviäminen, johon ”naiivi” alkuperäislajisto ei ole sopeutunut
  - Esim. valtamerten saaret, joilta luontaisesti puuttuvat nisäkäspedot tai käärmeet
- § Useimmilla vieraslajeilla on yhteisiä ominaisuuksia:
  - Nopea kasvu ja tehokas lisääntyminen ja levittäytyminen
  - Sopeutuvaisuus monenlaisiin elinympäristöihin, olosuhteisiin ja ravintoon

Lainsäädäntö: EU

§ EU:n vieraslajiasetus

- Vieraslajin määritelmä (3 artikla); ”*tuodaan luontaisen levinneisyysalueen ulkopuolelle...*”
- Ei sovelleta lajeihin, joiden levinneisyys muuttuu muuten kuin ihmisen toiminnan seurauksena

§ Haitallisten vieraslajien luettelo

- Luetteloon kuuluvia lajeja ei saa tuoda EU:n alueelle, pitää, kasvattaa, kuljettaa, päästää ympäristöön jne. (7 artikla)
- à kielto on ehdoton, haitallista vieraslajia ei saa kasvattaa myöskään esim. akvaariossa tai kasvihuoneessa
- Poikkeuslupia on mahdollista saada, mm. eläintarhat, tutkimuslaitokset, turkistarhaus...

Lainsäädäntö: Suomi

§ Laki vieraslajeista aiheutuvien riskien hallinnasta (1709/2015)

”Vieraslajilaki”

- Vieraslajia ei saa pitää, kasvattaa, istuttaa, kylvää tai muulla vastaavalla tavalla käsitellä siten, että se voi päästä ympäristöön. (3 §) à koskee kaikkia vierasperäisiä lajeja
- Kiinteistön omistajan tai haltijan velvollisuus (4 §): *”huolehdittava kohtuullisista toimenpiteistä -- haitallisen vieraslajin hävittämiseksi tai leviämisen rajoittamiseksi... jos esiintymästä voi aiheutua merkittävää vahinkoa...”*
- Kansallinen lista: ei saa päästää ympäristöön ja tarkoituksellisesti tuoda maahan, pitää hallussa, kasvattaa jne.
- ELY-keskus valvoo, ja voi mm. määrätä hävittämään lajesiintymän (käytännössä ehkä vain poikkeustapauksessa)

§ Laista ei vielä ole oikeuskäytäntöä; laki on melko sekava...

Muuta vieraslajeihin liittyvää lainsäädäntöä

§ Laki ja MMM:n asetus kasvinterveyden suojelemisesta

- Säätelee mm. tuhohyönteisiä
- Vaarallisten tuholaisten osalta ilmoitusvelvollisuus

§ Metsästyslaki: riistaeläimet ja niiden sääntely

§ Kalastuslaki 73 § ”*Kalojen ja rapujen istutukset, jotka ilmeisesti heikentävät luonnon monimuotoisuutta vaarantamalla luonnossa esiintyvän kala- tai rapulajin tai muun lajin tai näiden kannan säilymisen, ovat kiellettyjä*”

Huomioitavia vieraslajeja: Jättipalsami

Kotoisin Himalajan vuoristoalueelta, tuotu Suomeen koristekasviksi

Yksivuotinen, kookas ja nopeakasvuinen. Tuottaa runsaasti siemeniä ja leviää nopeasti. Viihtyy kaikenlaisilla rehevillä paikoilla, myös varjossa

Muodostaa lopulta tiheitä kasvustoja, jotka syrjäyttävät alkuperäislajiston ja mm. houkuttelevat pölyttäjät pois luonnonkasveilta

Aiheuttaa eroosiota esim. jokien ja ojen varsilla (ei pysyvää juurakkoa)

Kuva: Terhi Rytteri, SYKE, CC-BY-NC-4.0

Kuva: Hanna Seitapuro

Jättipalsamin torjunta

- § EU:n haitallinen vieraslaji! Kasvattaminen on kielletty
- § Isonkin esiintymän hävittäminen on mahdollista, koska laji on yksivuotinen ja siemenpankki heikko → torjunnassa tärkeintä estää siementen muodostuminen
  - Kitkenta tai niitto ennen kukintaa/siementen kypsymistä
  - Voi olla tarpeen tehdä kahdesti kesässä, katkaistut varret tekevät uusia kukkia, tai katkaistut kasvit juurtuvat nivelistä
  - Esim. kerätään kitketyt kasvit jätesäkkeihin; pieniä määriä voi jättää kuivumaan kivien ja kantojen päälle tai puiden oksille
  - Isoja määriä kasveja voi kasata yhteen paikkaan, mistä voi seurata ettei lähde uudelleen leviämään; kuivattaminen esim. pressun päällä
  - Ei välttämättä tarvetta toimittaa jäteasemalle

Jättiputket

Suomessa 2 tai 3 lähilajia, joiden erottaminen vaikeaa. Kotoisin Keski-Aasiasta. Haitallisia vieraslajeja, ei saa kasvattaa!

Jättimäisiä verrattuna Suomen alkuperäislajistoon Kasvavat jopa 3-4 metriä korkeiksi. Varret karvaisia, punalaikkuisia ja ranteen paksuisia

Kookkaina ja nopeasti kasvavina ovat erittäin kilpailukykyisiä ja syrjäyttävät alkuperäislajistoa. Yksi kasvi voi tuottaa kymmeniä tuhansia siemeniä

Kasvit ovat myrkyllisiä, ei pidä koskea paljain käsin!

Kuva: Terhi Rytteri, SYKE, CC-BY-NC-4.0

Jättiputkien torjunta

- § Työlästä, mutta mahdollista. Siemenpankki on pitkäikäinen.
- § Torjunta kannattaa aloittaa jo keväällä, kun kasvit ovat pieniä
  - Pienten taimien kitkentä käsin
  - Isompien kasvien pääjuuren katkaiseminen syvältä
  - Pienen kasvuston peittäminen katemuovilla
  - Isojen esiintymien myrkyttäminen ehkä ainut ratkaisu (Huom! torjunta myrkyillä vaatii osaamista ja huolellisuutta)
- § Tärkeintä on estää kasveja kukkimasta!
  - Vähintään kukinnot on katkaistava ennen siementen kypsymistä
- § Kasvit ovat myrkyllisiä, ja myrkky aiheuttaa ihovammoja auringon kanssa! Torjunta syytä tehdä pilvisellä säällä ja kunnan varusteissa

Kuva:Hanna Seitapuro

(Komea)lupiini

Kuva: Hanna Seitapuro

Lähtöisin Pohjois-Amerikan länsiosista, tuotu Eurooppaan koriste- ja rehuksviksi

Monivuotinen ja vankkajuurakkoinen, kookas. Valtaosalla kasveista violetit-siniset kukat

Erittäin kilpailukykyinen, syrjäyttää alkuperäislajistoa. Hernekasvi eli typensitoja, rehevöittää maaperää. Köyhdyttää myös hyönteislajistoa.

Aurinkoiset ja kuivahkot kasvupaikat. Ei viihdy varjossa

Toistaiseksi ei ole luokiteltu lainsäädännössä haitalliseksi vieraslajiksi

Lupiinin torjunta

- § Erittäin hankala torjuttava, isot kasvustot miltei mahdottomia. Laji on monivuotinen, aikaisin kukkiva ja juurakko on vahva. Leviää tehokkaasti siemenistä
- § Torjuntakeinoja:
  - Leviämisen estäminen: kukinnot tulee leikata ennen siementen kypsymistä (kasvi alkaa heti kasvattaa uusia kukkavarsia)
  - Kasvuston säännöllinen niitto voi pitää sen kurissa
  - Kasvien kaivaminen maasta (työlästä)
- § Lajin hävittäminen Suomesta on jo mahdotonta, tärkeintä olisi pyrkiä estämään leviäminen uusille paikoille

Espanjansiruetana

Kuva: Pekka Malinen, CC-BY-NC-4.0

Alkuperä hieman tuntematon, todennäköisesti Espanja-Ranska

Isokokoinen (7-14 cm), yleensä oranssinruskea (voivat olla myös tummia) Hengitysaukko selkäkilven etupuoliskossa ja peräosa tylppä

(vr. ukkoetana: hengitysaukko selkäkilven takapuoliskossa, yleensä juovallinen, peräosa terävä. Jopa 20 cm)

Puutarhalaji, leviää esim. istutuskasvien ja maa-aineksen mukana

Kaikkiruokainen tuholainen puutarhoissa ja viljelyksillä ”tappajaetana”

Lehtokotilo

Ei varsinainen vieraslaji,
vaan kuuluu Suomen
alkuperäislajistoon.

Sisämaan esiintymät
puutarhoissa kuitenkin
ulkomaista kantaa

Melko kookas laji
(muutama cm). Tehokas
lisääntymään ja voi olla
erittäin runsas. Levinnyt
nopeasti Suomessa

Viihtyy mm. puutarhoissa,
jossa syö mm.
kasvimaalla salaatteja ym.
hyötykasveja

Enemmän harmillinen
kuin haitallinen, pois
lukien massaesiintymät

Kuva: Hanna Seitapuro

Etanoiden ja kotiloiden torjunta

§ Torjunta kannattaa aloittaa heti keväällä, ennen kuin etanat ja kotilot aloittavat muninnan

- Yksilöt kerätään ja tapetaan esim. katkaisemalla, pudottamalla kiehuvaan veteen yms.
- Kuolleet etanat ja kotilot kaivetaan maahan tai laitetaan suljetussa astiassa jätteiden sekaan
- Nurmikon pitäminen matalana, lehti- ja risukasojen polttaminen ennen syksyä (ei suojapaikkoja kuivumista vastaan eikä talvehtimispaikkoja)
- Rautafosfaatti-torjunta-aineet

§ Istutuksia voi suojata esim. tuhkalla, hiekalla, kahvinporoilla

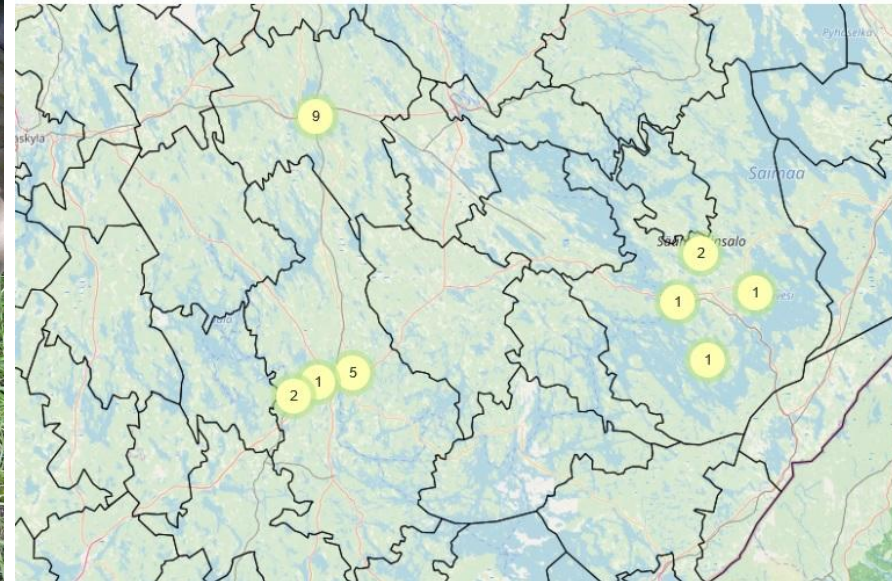
§ Laajoilla espanjansiruetanan tuhoalueilla pintamaan vaihto ja pois kuoritun maa-aineksen hautaaminen vähintään 50 cm syvyyteen

§ Espanjansiruetanan elinalueen maa-aineksia tai taimipaakkuja ei tule siirtää uusille alueille

Etanoita ja kotiloita voi pyydystää asettamalla maahan laudanpätkiä tai vanerilevyjä, joiden alla muodostuu kosteat olosuhteet

Etelä-Savossa espanjansiruetanasta on vain vähän havaintoja (kartta: laji.fi)

Kuva: Hanna Seitapuro

Muita Etelä-Savon luonnosta tavattuja vieraslajeja

- § Viitapihlaja-angervo: leviää paikallisesti tehokkaasti maavarsien avulla, tiheät pensaat syrjäyttävät käytännössä kaiken muun kasvillisuuden
- Torjunta työlästä, kasvi on hyvin sitkeä
  - Leviämisen rajoittaminen esim. juurimaton avulla
  - Puutarhassa tulisi pitää vain kantaa, joka ei tuota siemeniä

H. Helmisaari

Kuva: Harry Helmisaari, SYKE, CC-BY-NC-4.0

§ Kurturuusu: Etelä-Savossa lähinnä teiden varsilla, mutta rannikolla paha vieraslaji ja saattaa vallata merenrantoja syrjäyttäen muun kasvillisuuden

- Leviää sekä kasvullisesti että siemenistä
- Torjunta työlästä ja piikkien takia muutenkin hankalaa
- Rannikolla laajoja kasvustoja on hävitetty jopa koneellisesti kaivamalla
- Koristekasvina syytä suosia muita ruusuja

Kuva: Jouko Rikkinen, CC-BY-NC-4.0

§ Vesirutot: kanadanvesirutto jo tavallinen Suomessa, kiehkuravesirutto (EU:n vieraslajilistalla) vasta leviämässä

§ Kanadanvesirutto on uposkasvi järvissä. Voi muodostaa massaesiintymiä, jotka haittaavat virkistyskäyttöä ja syrjäyttävät alkuperäislajistoa. Saattaa jopa muuttaa mm. ravinnekiertoa

Ei tehokasta torjuntakeinoja tiedossa
à Leviäminen uusille alueille tulisi estää

Laji leviää herkästi mm. varrenpaloista; pyydysten tai veneen siirtäminen järvestä toiseen voi levittää lajia

Vieraslajieläimet

- § Minkki, supikoira, piisami
  - Torjunta metsästyslain mukaisesti, em. lajit siirtymässä rauhoittamattomiksi
- § Huom: vieraslajilakia ei sovelleta riistaeläimiin, vaikka haitat voivat olla huomattavia (esim. hirvieläinten aiheuttamat liikenneonnettomuudet ja metsätuhot)
  - Metsästyslain puitteissa vierasperäisiä riistalajeja voi päästää luontoon
- § Täplärapu on haitallinen vieraslaji; ei saa istuttaa mihinkään vesistöön, mutta pyynti ja myynti sallittua
  - Täplärapu ylläpitää ja levittää rapuruttoa

Mitä maanomistajan tulisi tehdä?

- § EU:n tai Suomen listan mukaisia haitallisia vieraslajeja ei saa kasvattaa puutarhassa tai akvaariossa → hävitettävä
- § Huolehdittava, etteivät puutarhakasvit leviä luontoon tai puutarhan ulkopuolelle. HUOM: puutarhajätteen käsittely!
- § Jos havaitset vieraslajiesiintymän, voi siitä ilmoittaa Vieraslajit.fi –sivuston kautta
- § Omalta maalta vieraslajit on syytä hävittää, varsinkin nopeasti leviävät ja haitalliset lajit kuten jättipalsami ja jättiputki
- § Tukea voi saada esim. KEMERA-lain kautta
  - Tukea myöntää metsäkeskus, vain metsätalousalueet

Vieraslajien torjunta lähiympäristössä

§ Ilmoitus maanomistajalle, jos tiedossa

- Jos esiintymä on kunnan/kaupungin maalla tai tiealueella, ilmoitus kuntaan tai tiehallintoon → kunta ja tiepuoli tekevät torjuntaa omilla alueillaan
- Laajoista esiintymistä voi ilmoittaa myös paikalliseen ELY-keskukseen

§ Periaatteessa torjunta vaatii maanomistajan luvan, ei kuulu jokamiehen oikeuden piiriin (pl. ehkä kukkavarsien katkaiseminen)

- Torjuntaa on järkevä tehdä naapureiden kanssa yhdessä, mikä useimmiten on edellytys myös torjunnan onnistumiselle

§ Mahdollisia hanketukia mm. maaseuturahaston tai EU:n rahastojen kautta? (esim. hakijana yhdistys)

Vieraslajien torjunta, jatkuu

- § Tällä hetkellä torjunta on pitkälti maanomistajien vastuulla, mikä onkin lainsäädännön henki
- § ELY-keskusten rooli on tosiasiasa vähäinen
  - Ei osoitettu resursseja torjuntaan eikä ole torjuntaa tekevää henkilöstöä
  - Mahdollisuus velvoittaa maanomistaja vieraslajiesiintymän torjuntaan vain poikkeustapauksissa
    - à Lähinnä ELY-keskukset voivat tiedottaa asiasta sekä patistella/muistutella maanomistajia torjunnan tärkeydestä
- § Kunnilta voi olla saatavilla jotain apua, esim. vieraslajijätteen pois kuljettamista
- § Metsähallitus on tehnyt jonkin verran jättipalsamin torjuntaa luonnonsuojelualueilla ja niiden välittömässä läheisyydessä

Haitallisten vieraslajien hävittäminen on

Raakaa työtä

Oikeilla keinoilla

Oikeaan aikaan

Kuva: Hanna Seitapuro

Kasvien maahantuonti

- § Matkustajatuonti on yksi leviämistie vieraslajeille ja tuholaisilla; maahantuonnissa syytä käyttää harkintaa
  - EU-maista saa tuoda melko vapaasti kasveja ja siemeniä – pois lukien siemenperunat ja tulipoltteen isäntäkasvit (mm. omena- ja päärynäpuiden taimet)
- § EU:n ulkopuolelta kasveja saa tuoda vain rajoitetusti
  - Monesti maahantuontiin vaaditaan kasvinterveystodistus
- § Uhanalaisten lajien (CITES) ja niistä valmistettujen tuotteiden maahantuonti on luvanvaraista
- § Lisätietoja maahantuonnista saa mm. Tullin, Ruokaviraston ja Suomen ympäristökeskuksen nettisivuilta
- à Tuojan vastuulla on selvittää tuontivaatimukset etukäteen!

Lisätietoja vieraslajeista

- § Vieraslajit.fi –vieraslajiportaali on hyvä tietolähde, ja paikka mihin havainnot tulee ilmoittaa
- § Maa- ja metsätalousministeriö mmm.fi/vieraslajit
  - Lainsäädäntö, kansalliset suunnitelmat ja strategiat
- § Suomen luonnonsuojeluliitto; käynnissä mm. vieraslajien torjuntaan keskittynyt LIFE-hanke
- § Sosiaalinen media: esim. Facebook-ryhmiä kuten Vieraslajien torjuntajoukot (toistaiseksi jäseniä aika vähän)

Kiitoksia mielenkiinnosta!

